Počatok češkoji pryhody

Halina Maksimjuk

Mnie krajoŭ čužych nia treba, jak nie varaży
Nie chaču čužoho chleba, radaściaŭ čužych...

... spivali my tak za Dančykom, a mniê i do hołovy ne pryjšło ani razu, što istôtnu časť svojoho žytia ja provedu daleko od rôdnoho Pudlaša, daleko od svojich baťkôv, od svojich znakomych, daleko od toho, što dobre znała i lubiła. Było-ne-było, uže dvadceť liêt, jak my žyvemo v Čechiji. To byv velmi važny čas i dla mene, i dla mojoho muža, i dla diti. Diś choču podilitisie svojimi vspominkami, dumkami, trochu pokazati, jak vyhladało naše žytie sered čechuv, jak môj pudlaśki sviêt perevernuvsie dohorê nohami. Tomu ja zadumała napisati siêty cykl: Môj češki film.

Maksova rozviêdka

Pjatoho lipenia 1998 roku naša simja — ja, Vania, Paveł, Igor i sobaka Samuił (Sammy) — pryletiêła na lotnisko Ruzyně v Prazi. Pomniu, što tohdy svitiło sonečko i padav došč. Časom i takaja pohoda byvaje. Ale poka do toho...

Pro možnosť praci v Radivi Svobôdna Europa v Prazi môj muž — kotoroho mnôho našych znakomych (a časom i ja) nazyvajut Maksom — doznavsie pud kuneć 1997 roku, i vže v styčniovi 1998, na naše Ruzdvo, vôn peršy raz pojiêchav u Prahu. Zatrymavsie tam u znakomoho z biłoruśkoji redakciji Radiva, ale z amerykanciom, kotory miêv zadecydovati, čy pryme joho do roboty, jomu ne vdałosie spotkatisie, bo toj same zachvorêv i ostavsie v Vašyngtoni. Poplontavsie môj Maks po Prazi, pohostiovav i vernuvsie do Biłostoku.

— Nu j sława Bohu, — podumałosie mnie, — jakoś i tut budemo żyti.

Bo, po pravdi kažučy, mniê ne velmi chotiêłosie kudy-nebuď jiêchati. My same vyremontovali našu kvartiru, chłopci miêli svojich koleguv, my znakomych, do mojich baťkôv u Biêlśku było bliźko, testiova żyła z nami, čoho ž nam po sviêti vołočytisie?

Ale muž znov pojiêchav u Čechiju, u lutum. Po dorozi do Varšavy na pojizd zvalivsie stovp, kotory pudderžuvav elektryčnu trakciju, rozorvany drot rozbiv okno v vagoni, u kotorum sidiêv môj čołoviêk, i obsypav joho elektryčnymi iskrami. Vôn perelakavsie ne na žarty.

— Ja tohdy počuv, jak mniê v oči zahladaje smerť. Musit, treba nam ostatisie v Biłostoku, bo to nedobry znak, — rozkazuvav mniê Maks jakiś čas posli toji pojiêzdki, bo tak odrazu ne pryznavsie, što zdaryłosie po dorozi, kob ja ne perežyvała.

Na samolot muž ne dobravsie na čas i rozpustiv kupu hrošy na telefony z lotniska Okęcie v Prahu, kob perepisati lot na večer, i dovołôksie do hotela čuť žyvy koło pôvnočy. Ale na druhi deń vsio vže pujšło dobre, naveť velmi dobre! I môj Vania vernuvsie do chaty z „umovoju v rukach". Praciu v Prazi, jak analityk po Biłorusi, Ukrajini i Pôlščy v *Communication Division* Radiva Svobôdna Europa, vôn miêv počati vže 1 kviêtnia 1998. I mniê stało strašno.

Literaturny diła

Z odnoji storony moju dušu vže zamaniła dumka, kob vyrvatisie v šyrêjšy sviêt i pominiati życie (mniê tohdy było 35 liêt i ja, podług Dante, była vže *v połovini dorohi našoho žytia*). Z druhoji storony, odnak, mniê ne velmi chotiêłosie pokidati vsio, što ja miêła v Biłostoku (nijakoho materyjalnoho bohactva my tam ne nažyli, ale siakije-takije koreniê vže pustili).

My tohdy z mužom dovho hovoryli, planovali, obdumuvali, ryšali. Vyjšło na toje, što chłopci musiat dokônčyti škôlny rôk šče v Pôlščy. Mołodšoho Pavła, kotory chodiv do druhoji klasy, treba było zapisati na kurs angielśkoji movy, prynajmi na para mieseciôv, bo v Prazi našych chłopci čekała amerykańska škoła. Igor, kotory byv u siomuj klasi, angielśku movu bôlš-menš znav, vôn učyvsie jijiê v školi od pjatoji klasy.

Na dodatok my akurat tohdy šykovali pôlśkie vydanie knižki Adama Hlobusa „Demonokameron". Perekładali erotyčny historyjki minśkoho piśmennika, musit, z 15 čołoviêk z Biłostôčyny. Usiê perekłady prychodili do mene, ja jich redagovała, potum posyłała Maksovi v Prazi, vôn popravlav jich šče raz, a potum znov ja. Jak dobre, što vže byv Internet.

Nu i šče v tôm časi, ale trošku raniêj, vyjšła antologija biłoruśkoji poeziji, „Za niebokresem Europy", kotoru perekładali my z Maksom i Alina i Kola Vavreniuki. Na 25 marcia (80-tu ročniciu obviêščania Biłoruśkoji Narodnoji Respubliki), koli odbyłasie prezentacija antologiji, z Minśka do Biłostoku pryjiêchali troje z jeji autoruv: Ludka Silnova, Halina Dubjanieckaja, Ihar Babkoŭ. Vony nočovali v nas, i mniê zapometałosie, jak testiova, pobačyvšy Halinu Dubjanieckuju, skazała: „O! I z ditiatom pryjiêchali!". A poetka prosto była filigranovoji budovy, z rozpuščanymi vołosami vyhladała jak mołodeńka diêvčyna, tak hože...

Kilka dion posli prezentaciji Maks pojiêchav u Prahu do praci, a ja z ciêłym bałaganom ostałasie v Biłostoku. I z *damavikami* Hlobusa na hołoviê...

Maks u Prazi šukav dla nas chaty i večorami pisav mniê, jak jomu kotory dôm spodobavsie. Odnoho razu pani z bjura nieruchomosti zavezła joho na huliciu Podlešinsku. Hospodar, pan

Antonin, tohdy same vyjmav jožyka z basenu, kob toj ne vtopivsie. Koli Maks napisav mniê ob siêtum, mniê odrazu zachotiêłosie žyti v domi, de byv sadok (*zahrádka*) z čerešniami, jabłykami, hruškami i morelovym derevom, i kudy prychodili jožyki, a sympatyčny hospodar ratovav jich od smerti v vodiê. Tomu ja skazała, što choču siêty dôm, žadion inšy. A chłopciam najbôlš spodobałosie, što tam byv basen.

Ale vernemsie do Hlobusa... Joho knižku vydrukovali pered vakacijami 1998 roku, i pud kuneć červenia v Topili v Biłoviêškuj Puščy, na odnôm z peršych literaturnych seminaruv „Biaźmieżża", odbyłasie jeji prezentacija. Pryjiêchav sam autor (z žônkoju fotografkoju), môj Vania z Prahi, bôlšosť perekładčykuv, kupa inšych ludi, nekotorych ja i ne znała. Do Topiła pojiêchali my uzkokoliêjkoju z Hajnuvki, što było ne aby-jakoju atrakcijoju seminaru. Tam, na krajovi puščy, rozpalili velikie ohnisko, čytali rozkazy Hlobusa, rozhladali joho rysunki (zdôlny čołoviêk!), spivali, pekli kovbaski, nu i, rozumiêjetsie, trochu vypivali. A žônka Hlobusa usiêch fotografovała. Unočê my vernulisie do hotelika v Hajnuvci, perespali, rano rozjiêchalisie dochaty.

Perejiêzd z perelotom

Odrazu na druhi deń posli Topiła do nas pryjiêchav hruzovik z firmy, kotora perevoziła našy rečy v Prahu. Vony spakovali vsio i povezli. Udoma zrobiłosie pustovato. Ale približalisie mojiê imeniny i rozłučalna impreza. My zaprosili vsiêch našych bliźkich znakomych i susiêduv. Chłopci i testiova pomohali robiti mniê sałatki, ja vpekła tiêsto, my pryšykovali „švedśki stół" z raznymi vendlinami, rybkami i vže ne pomniu z čym. Pryjšło mnôho ludi, bôlš čym dvadceť čołoviêk, i impreza była na sto dva! Vypivali i zakusuvali, spivali, chtoś pryniôs gitaru (musit, Mirek, naš kum). Była moja sestra Ania, kotora same vernułasie z Greciji... Hosti pomału nas pokidali, a mniê robiłosie štoraz smutniêj i smutniêj. Až na samy kuneć ja trochi popłakała...

Nu i pryjšła nediêla, deń našoho vyjizdu. Bagažu my miêli nemnôho, bo vsio nam potrêbne povezli. My vziali sobaku i pojiêchali, najperuč pojizdom do Varšavy, a stamtôl na lotnisko. Chłopci tiêšylisie, bo peršy raz letiêli samolotom. Ja tiêšyłasie menš, bo panično bojusie samolotuv. Dla mene litanie to jakiś nenaturalny stan, mniê lepi choditi po zemliê, tohdy pevniêj čujusie.

Brontalisie my po lotniskovi z našym sobakoju, poka ne zaklikav nas jakiś diaďko i ne zapytavsie, što my dumajemo robiti z našym zviêrom. I počałosie: okazałosie, što sobaka zaveliki, kob joho vezti na rukach (Samuił važyv tohdy 45 kilo), i treba miêti spicijalnu kliêtku, kotora koštuje 100 dolaruv, a v nas pry sobiê ne było vže ni centa. Choť ty siadaj i płač. Kob vvezti sobaku v Cechiju, to my odpoviêdni kvit miêli (Vania pisav spicijalnu prośbu do Ministerstva Rolnictva Ceśkoji Republiki, i jomu tam pudbili pečatku). I bilet dla sobaki tože miêli, ono ne znali, što treba šče kliêtku. Z lotniska Maks pozvoniv svojomu koledzi z poperednioji praci, i kolega poobiščav tomu diaďkovi z lotniska, što hrošy za kliêtku pryveze. Posadili našoho sobaku v kliêtku i ponesli joho do bagažovoji komory samolota. U samoloti diêti smijalisie i žartovali, a ja z zatisnutymi zubami sidiêła i moliłasie. Nam dali štoś pojiêsti, ale ja naveť kusočka ne dała rady kovknuti...

Ale ne minuło i puvtory hodiny, jak my ščaslivo pryzemlilisie. U Prazi svitiło sonečko. My vziali svôj bagaž i čekali na sobaku. Narešti pryvezli našoho Samuiła i oddali nam joho razom z kliêtkoju. Jak vôn do nas usmichavsie! Siête treba było bačyti! Až lude, kotory prochodili koło nas, zaderžuvalisie i tože vsmichalisie. Koli my vyjšli na stojanku taksôvok, začav morositi tepły doščyk, ale sonečko ne schovałosie. Zapakovalisie my z kliêtkoju do bagažovoji taksôvki i pojiêchali do našoho novoho domu na hulici Podlešinskuj 8.

Perše vraženie

Ja nibyto opyniłasie v jakômś nerealnum sviêti. Chodiła, ohladała naš novy dôm, chłopci biêhali i vybirali pokoji dla sebe, potum pobiêhli v sadočok podivitisie na basen, a dla mene čas jakby spovôlniv.

— Usio bude dobre, usio bude dobre! — povtorała ja sobiê.

Maks pokazuvav mniê pokoji, balkon, taras… Pomniu, što najbôlš zo vsioho spodbavsie mnie kominok. U svojôm ujavleni ja vže bačyła, jak ciêłoju simjoju sidimo zimoju pry kominkovi, hovorymo, pjemo kavu i divimsie v ohoń... Potum ja vyjšła na balkon podivitisie na sadočok. Koło tarasu rosła velika čerešnia, povna čyrvonych płodôv, daliêj byv basen v kštałti nyrki, za jim korčê, kotory rozdilali sadočok na połovinu, a zzadu naš hospodar posadiv jabłyniê, hrušy i morelove derevcie.

Diêti šaliêli z sobakoju v sadočku, a ja prysiêła v fotelovi, słuchała jich hołosôv i čułasie velmi divno. Potum zazvoniła do baťkôv, kob skazati, što ščaslivo dobralisie na miêstie. My trochi pudjiêli i vyjšli z sobakoju rozhlanuti okoliciu, u kotoruj nam dovełosie prožyti pjať liêt. To była historyčna okolicia z nazvoju Biêła Hora, koło jakoji v 1620 rokovi odbyłasie važna dla Čechiji bitva pomiž husytami i katolikami. Nedaleko našoji hulici rozłožyvsie velizny park — ciêły okružany vysokim murom z kilkoma vchodami. Od hołôvnoho vchodu vede v jôm šyroka aliêja prosto pud renesansovy pałacyk z XVI stoliêtija, kotory maje kształt šestikutnoji zôrki (češka nazva siêtoho parku — Obora Hvězda). Perevažno rostut tam buki, hraby i duby, ale je tože berozy i joły, a pry samôm pałacykovi stojat staryje veliziarny lipy. Koli vony cvili, u parku vsiudy čudno pachło. Park zajmaje bolš za 80 hektaruv, je tam i ručaj, i trochi pudbołočana łonka, i naveť odna čy dviê pečory. Za tyje pjať liêt my z sobakoju obchodili siêty park naskrôź. I vse v jôm było velmi fajno i pryjemno, nehlediačy na poru roku. Chłopci jiêzdili tam na roverach, my z Vaniom trochu biêhali, kob skinuti lišni kilogramy. A pered parkom na velikuj łonci my často hrali z chłopcima v mjačyka.

Našy rečy dojiêchali do Prahi puzniêj za nas, i my try dniê spali bez posteli. Chłopci prykryvalisie ručnikami, kotory my miêli z soboju v bagažovi, a my kocom, kotory Maks kupiv sobiê, poka žyv sam. Ale lipeń byv tepły, tak što ne było na što narykati.

I tak počałosie naše życie v Prazi.

Jak czytamy alfabet podlaski

Język podlaski zapisujemy zmodyfikowanym alfabetem łacińskim, różniącym się nieco od alfabetu polskiego. Poniżej podajemy zasady czytania liter, które nie występują w alfabecie polskim, oraz tych, których wymowa w gwarach podlaskich różni się od wymowy literackiej w języku polskim.

Litery ***Č č, Š š, Ž ž*** czytamy odpowiednio jak polskie ***Cz cz, Sz sz, Ż ż***.

Litery ***Ď ď, Ť ť*** czytamy odpowiednio jak ***miękkie d, t*** w języku rosyjskim (***дь, mь***).

Literę ***V v*** czytamy jak polskie ***W w***.

Literę ***H h*** czytamy dźwięcznie, to znaczy jak ***dźwięczny odpowiednik głoski Ch ch.***

Literę ***Ł ł*** czytamy bez zaokrąglenia warg, dotykając językiem przednich zębów, jak ***Л л*** w języku białoruskim lub rosyjskim.

Dyftong ***Ô ô*** czytamy zaczynając od ***u*** i szybko przechodząc do ***o***.

Dyftong ***IÊ iê*** czytamy zaczynając od ***i*** i szybko przechodząc do ***e***.

Dyftong ***Ê ê*** czytamy zaczynając od ***y*** i szybko przechodząc do ***e***.

Pozostałe litery alfabetu podlaskiego czytamy jak odpowiednie litery w alfabecie polskim.

Wspierajmy Svoja.org

Niniejszą lekturę pobraliście Państwo z biblioteki serwisu Svoja.org lub zrobiła to osoba, od której otrzymaliście Państwo ten plik. Wszystkie zasoby Svoja.org znajdują się w domenie publicznej, korzystanie z nich jest wolne od opłat.

Serwis Svoja.org założyliśmy na przełomie lat 2007 i 2008 z myślą o ratowaniu języka podlaskiego i jego dziedzictwa. Misję tę staramy się realizować w sposób maksymalnie spójny i uporządkowany, tzn. nadając temu mówionemu dotąd językowi formę literacką, własny alfabet i kodyfikację gramatyczną oraz utrwalając jego specyfikę i bogactwo syntaktyczne. To ostatnie zadanie realizujemy poprzez publikację tekstów oryginalnych oraz przekładów światowego dziedzictwa literackiego.

Nigdy nie zakładaliśmy, że będziemy zarabiać na tej działalności, i nie zamierzamy tego robić. Swoją pracę traktujemy jako spłatę długu wobec przodków, którzy nie dysponując dobrodziejstwami technologii zachowali nasz język do obecnych czasów i pokoleń potencjalnych użytkowników. Uważamy, że konsekwentne wprowadzanie języka na salony świata cyfrowego i jego „zadomowianie” w realiach epoki komunikacyjnej daje pewne nadzieje na dalsze [prze]trwanie.

Jeśli po lekturze e-booka, czytają Państwo również ten dodatek i mają podobne przemyślenia, to jakaś część naszej misji została wykonana.